

Érzékeny utazások

Az utóbbi évek utazási trendjei között előkelő helyen szerepel a fenntartható turizmus, ezen belül is az önkéntesség és a turizmus kombinálása. Ma már évente több mint 1,6 millió önkéntes utazik azért, hogy tegyen valamit a legszegényebb országokban élőkért. A lassan iparaggá erősödő „volunturizmus” jelensége azonban komoly etikai dilemmákat is felvet.

SZÖVEG: SZERDAHELYI KRISZTINA

Az utazók tudatosságának és felelősségérzetének növekedésével az ökoturizmus egyre kevésbé számít rétegigénynek. A fenntartható turistáskodás pedig már nemcsak az ökológiai lábnyomról szól, hanem a kulturális és természeti örökség támogatásáról, a helyi közösségek társadalmi és gazdasági érdekeinek figyelembevételéről. Ide tartozik az önkéntes turizmus is, az önkéntes szektor és a turizmus kereszteződéséből létrejött utazási forma, amely manapság az idegenforgalom egyik leggyorsabban bővülő területe. A volunturizmus (a volunteer – önkéntes és a tourism szavakból) az 1980-as évektől kezdett kibontakozni az ökoturizmus egyik mellékágaként, majd az 1990-es és 2000-es években, a turizmus megváltozásával egy időben látványos fejlődésnek indult. Az úgynevezett „volunturisták” a megszokott látványosságok felkeresése helyett távoli kultúrák megismerését tűzik célul, miközben – igyekeznek közelebb kerülni a helyiekhez, és saját munkájukkal – tanítással, gyógyítással, környezetvédelmi programokba való bekapcsolódással stb. – hozzájárulni a körülmények

ÖNKÉNTÉSEK A NAGYVILÁGBAN

jobbításához. A legtöbb önkéntes fejlett országokból (Európa, Kanada, Ausztrália, Egyesült Államok) érkezik, tevékenységük helyszíne pedig főként Ázsia, Afrika és Latin-Amerika. Sokan önállóan utaznak, külföldön azonban számos példa van arra, hogy utazásszervező cég kínálja az önkéntes részvételi lehetőségeket, és ők bonyolítják az adminisztratív munkát a társadalmi szervezetek felé. Nem túlzás azt állítani, hogy Nyugaton egész iparág épült az önkéntes turistákra, akik – jellemzően saját személyiségük kiteljesedésének részeként – anyagi áldozatot is hajlandók hozni az egzotikus helyszínen végzett jótékony munkáért. A fizetős programok ára általában 300-400 dollártól indul, és 1000-1500 dollárig terjedhet. Nálunk ez az utazási forma még kevésbé ismert, de

1. Falusi iskola, a gyerekek egyenruhában a padok nélküli terem agyagpadlóján
2. A kisebbek most láttak először fehér embert
3. A csoport megérkezése után a falugyűlés előtt mutatkoztak be

már hazai nonprofit szervezetek is közvetítenek magyarokat önkéntes programokra a világ különböző részeire, és van utazási iroda, amelyek bekapcsolódtak a munkába.

LÁTSZAT VAGY VALÓSÁG? Az utóbbi időben több külföldi tanulmány, könyv és magyar nyelvű újságcikk is foglalkozott a volunturizmus körüli ellentmondásokkal, azt állítva, hogy a nyugati országokból érkező önkéntesek sok esetben több kárt okoznak a harmadik világban, mint amennyi hasznot hoznak. A kritikus vélemények szerint a volunturistákat utaztató alapítványok sokszor a tényleges igények felmérése és a helyiek megkérdezése nélkül szerveznek olyan „jótékony” látszatprogramokat, amelyek valójában csak a nyugatról érkező turisták egójának tesznek jót. **Daniel Guttentag**, a kanadai Waterloo Egyetem idegenforgalomra és turizmusra szakosodott adjunktusa továbbmegy, az állítva, hogy az

önkéntesek olykor jótéhatetlen károkat okoznak a helyi társadalmi struktúrákban. A feladatokat – legyen az akár tanítás is – sok esetben szakképesítés nélkül végzik, minősíthetetlen színvonalon, és még a helyiek munkalehetőségeit is csökkentik. Ijesztő tapasztalatokról számolt be az Angliában nemrég megjelent Learning Service: The essential guide to volunteering abroad című kötet egyik szerzője, **Daniela Papi-Thorton** is, aki első önkéntes útját követően több mint egy évtizedet élt Kambodzsában. A szerző egy friss UNICEF-felmérésre hivatkozva azt állítja, hogy a kambodzsai árvaházakban élő gyerekek több mint háromnegyedét azért szakítják el a szüleiktől, hogy az országba ezzel a céllal érkező önkéntesek minél jobban érezzék magukat saját jótetteiktől. Ezért nagyon fontos, hogy aki valóban segíteni szeretne, az alaposan járjon utána, milyen szervezetet utazik, és milyen munkában fog részt venni – tanácsolják a szakemberek.

TÍZ HÉT A MADÁRPARADICSOMBAN

Szerencsére azért szép számmal vannak olyan projektek is, amelyek a helyi közösség és a környezet számára valós haszonnal járnak. Ilyen munkában vett részt 2015-ben **Ilycsin Zsuzsa** és férje, **Ilycsin László** a Seychelle-szigetekhez tartozó 27 hektáros Cousinen. Erre az apró földdarabra a 20. század közepétől figyeltek fel az ornitológusok, ugyanis a világon egyedül itt maradt fenn a ritka seychelle-i poszáta utolsó, alig 30 egyedűt számláló állománya. A korábban kókusztültetvényként használt szigetet 1968-ban megvásárolta a BirdLife International. Röviddel ezután természetvédelmi területté nyilvánították, majd később a Nature Seychelles (az ország természetvédelmi szervezete) kezelésébe került. A csak szigorú feltételekkel, korlátozottan látogatható földdarabka azóta valóságos madárrezervátummá, évente mintegy 300 ezer madár költőhelyévé vált, és a veszélyeztetett cserepes teknősökből is itt fészkel a legtöbb a környéken.

„A Nature Seychelles cousini önkéntes programjára úgy kellett pályázni, mint egy állásra, önéletrajzzal, motivációs anyaggal – mondja Ilycsin Zsuzsa. – Olyanok kerülhettek be a csapatba, akik biológus végzettséggel rendelkeztek, vagy korábban már szereztek állatokkal, környezetvédelemmel kapcsolatos tapasztalatokat. Maga a program nekünk nem került pénzbe, de a repülőjegyet és az étkezést mi finanszíroztuk.”

Az Ilycsin házaspár tíz hétre a minden európai komfortot, víz- és áramellátást nélkülöző paradicsomi sziget lakója lett a vadőrök és néhány további önkéntes társaságában. Napjuk parttakarítással indult, három-négy hatalmas zsák szemetet szedtek össze minden reggel, majd jött a madarakkal való foglalkozás, gyűrűzés, számlálás. Invazív növényeket irtottak, és a tengeri teknősök fészkelését is nyomon követték. Járőröztek a partokon, számolták a tojásokat, megjelölték a fészkek helyét, majd két hónap után, amikor a kicsik kikeltek, őket is számba vették. „Nagyjából két hét után kezdünk belerázódni a munkába – meséli Zsuzsa. – Az elején nagyon nehéz volt nélkülözni a komfortot, a civilizációt, meg kellett szoknunk az égető napsütést, a moszkítókat, úgyhogy a helyi viszonyok és a természeti kincsek megismerésén túl rengeteget tanultunk az alkalmazkodásról, a komfortzónánkból való maximális kilépésről is, arról, hogyan

**A „volunturisták”
a távoli kultúrák
megismerése közben
igyekeznek munkájukkal
hozzájárulni a helyiek
életkörülményeinek
javításához.**

lehet boldogulni olyan tényezők nélkül, amik itthon teljesen hétköznapiak.” Mivel a feladatok hátterét is meg kell ismerni az alapos munkavégzéshez, a házaspár szerint több mint egy hónapra mindenképpen szükség van ahhoz, hogy a szigeten értelme legyen az önkénteskedésnek. Ennek fényében elgondolkodtató fejlemény, hogy a Nature Seychelles új cousini projektje – amely Conservation Boot Camp néven fut – immár pénzbe kerül, és a korábbinál jóval rövidebb időre szól. Persze a befolyó összeg nyilván jól jön a természetvédelemnek, a magas költségek miatt viszont sok, kevésbé módos érdeklődő kimarad a programból, és az is kérdéses, hogy az új feltételekkel mennyire veszik figyelembe a jelentkezők szakmai tapasztalatait. S bár ez már nem az önkéntesség része, a fejlesztések irányát mutatja, hogy Seychelles egyik külső szigetén nemrégiben új ökoturisztikai attrakció indult: a tevékenység hasonló, mint a cousini programban, csak hogy mindez nagyon sok pénzért, luxuskörülmények között zajlik...

MAGYAROK AFRIKÁÉRT Magyarországon az egyik önkéntes turizmussal is foglalkozó nonprofit szervezet az Afrikáért Alapítvány. Vezetője, a kongói származású magyar állampolgár, **France Mutombo**, aki Magyarországon végezte teológiai főiskolai tanulmányait, egy humanitárius misszióban való részvételét követően döntött úgy, hogy szervezett kereteken belül is segíteni szeretné szülőföldjét. Létrehozta az Afrikáért Alapítványt, amely elsősorban Kongóban végez oktatási, szociális és egészségügyi tevékenységet: a fővárosban, Kinshasában az Othniel általános és középiskolát és a La Providence árvaházat tartja fenn. Emellett számos fővárosi és vidéki egészségügyi központot támogat, és lát el gyógyszerekek-

kel, műszerekkel, vidéken pedig fejlesztési programokat bonyolít le. France Mutombo az elmúlt években több csoporttal is járt azokban az országokban, ahol szervezete humanitárius munkát végez. A mikroprojektek keretében részt vettek iskolafelújításban, helybeli adományszerzésben, az árvaház lakóinak támogatásában vagy egyszerűbb építkezési munkákban. 2017-ben az Alapítványon keresztül hárman utaztak Tanzániába, idén október 24. és november 4. között pedig – az Anima Travellel közös szervezésben – hét magyar humanitárius turista járt Kongóban, ahol egy határ menti falu orvosi rendelőjének felújításában vettek részt.

KULTURÁLIS SZAKADÉKOKON

ÁT Békefi Anna, az Anima Travel tulajdonos-ügyvezetője az elmúlt években többször is vállalt humanitárius munkát a világ különböző pontjain. Az Afrikáért Alapítvány önkénteseként ez év januárjában tért vissza egy két és fél hónapos kongói útról, ahol egyedül volt önkéntes európai nő. Ez idő alatt dolgozott az alapítvány által fenntartott kinshasai iskolában és árvaházban, részt vett a már leéretté szegített és Magyarországon továbbtanulni akaró diákok Global Talent programjában, a „10 órai” nevű reggeliztetési projekttel foglalkozott, és az iskola diákjait fotózta a „Fogadj örökbe” programhoz.

„Mindig vonzott a harmadik világ, és ezen belül is Afrika – indokolja a terepválasztást Békefi Anna. – Afrikaisztika programot hallgattam az egyetemen és szuahéliül tanultam. A két és fél hónap kinshasai élet pedig feltűnő bizonyítéka volt annak, hogy Kongó- és Afrika-kompatibilis vagyok. Az ilyen adottságok köteleznek is arra, hogy a jövőben a fejlődő országok neheztett pályáján is feladatokat vállaljak. Vannak hazai utazásszervezők, akik hasonló szellemben, helyieknek szánt adományok átadásával utaztatnak, a nagyvilágban pedig még több példát találunk. Az önkéntesség hazai szinten is erősen foglalkoztat, és Európán belül is hatásosnak tartanám a humanitárius turizmus népek közötti párbeszédnyitó erejét. A legmarkánsabb jegyei azonban távoli kultúrákban bomlanak ki. A legszélesebb kulturális szakadék áthidalása lehet a legnagyobb siker, ugyanakkor hatalmas felelősség, hogy a találkozásból megértés legyen, és ne keletkezzenek újabb sebek. Az ilyenfajta utazást olyan érzékenységűnek látom, mintha nyitott szívűtétet hajtanánk végre. Aki feltárja a »felvilágosult« és civilizációs ártalmakkal küzdő fehér ember előtt egy másik kultúra mély rétegeit, az életet befolyásol.”

1. *Ilycsin Zsuzsa a tengeri teknősök fészkelését is nyomon követte*
2. *Cousin szigete 1968 óta természetvédelmi terület*

LEGYÉL TE IS „MUNDELE” De Békefi Anna nemcsak önkéntes, hanem az Anima Travel vezetőjeként az Afrikáért Alapítvány gyakorlatából kiindulva humanitárius turizmussal is foglalkozik. Régóta kereste a nemzetközi kapcsolatot hasonló szellemiségű utak lebonyolításához, így talált rá az alapítványra, ahol először önkéntes lett, majd visszatért az alapítülethez, a szakmai együttműködéshez. Idén ősszel vitték az első közös szervezésű utat Kongóba, ahol az országjárás részeként egy angolai határ melletti falu siralmas állapotban lévő orvosi rendelőjét újjátották fel a helyiekkel közösen. „A mostani első humanitárius utazás minden tekintetben a lehető legkomplexebb eset volt, kezdve azzal, hogy Kongó extrém kihívást jelentő úti cél – mondja. – A legérzékenyebb pont talán az volt, amikor a csapatunk néhány napra beköltözött egy kis faluba. Egyszerű körülmények között, egyetlen nagy térben laktunk, folyóvíz és áram nélkül. A mezítláb járó, vidám helyieknek furcsák lehettünk az aggodalommal, hogy az egyetlen generátorral időben fel tudjuk-e tölteni a mobilunkat, hogy tulságosan távol van a pottyantós illemhely, hogy nem bírjuk a meleget. Sok különös szokásunk, függőségünk mutatkozott meg a görbe tükörben, míg a helyi asszonyok könnyed léptekkel hordták a fejükön a forrástól a gyevenliteres vizeskannákat.”

A komfortzónából kikerülve egy-egy ilyen alkalom önismereti úttá is válik, állítja Békefi Anna. Az ember szembeesül azzal, hogy nem csak az ő értékrendje létezik, megdőlnek az abszolútumok, belénk nevelt alapkérdések, és az együttérzéssel, segítő szándékkal érkező európai rajtakapja magát a mégiscsak létező előítéletein. „Kulturális antropológusként és a felelős turizmus iránt elkötelezett szervezőként arra szeretnék hangsúlyt fektetni, hogy valódi nyitottsággal és alázattal forduljunk a minket befogadók felé. Legyünk jelen, és pár napra próbáljuk meg levetkőzni a fehér ember rossz szokásait. Ne legyen kényszer számunkra az állandó messengerezés, ne építsünk a Facebookon hamis hősképet túlzó szavakkal és egy megrendezett pillanatot rögzítő hatásvadász fotóval. Gondoljuk át, hogyan kerüljük el az adományozás káros velejáróit, hogy a szokásainkkal, behurcolt tárgyainkkal ne hagyjunk rossz nyomot magunk után; és hogy ne vigyünk magunkkal annyi műanyagot, ne maradjon utánunk hasznosíthatatlan szeméthez. A kongóiak a fehér emberre a „mundele” szót használják, ami annyit tesz: minta, példa. Hatalmas feladat jó példának lenni. Az első humanitárius utunk után azt látom, az utazásszervező legnagyobb feladata nem a szervezés, a projektlogisztika, a biztonság, hanem a fókuszált figyelem ezer recepttorral, hogy a műtét ne ártalmas elfertőződéssel végződjön, hanem gyógyulást hozzon. Ide nem idegenvezető kell, hanem az idegenséget feloldó kulturális tolmács.”

Éppen ezért az önkéntességet és az országjárást kombináló utazások szervezéséhez sziklaszilárd etikai alapelveket kell lefektetni, szögezi le Békefi Anna, aki a humanitárius turistáknak is azt tanácsolja, hogy csak transzparens és valóban elhivatott szervezetekkel működjenek együtt. „Örülnék, ha sokan részesei lehetnének ennek a meghatározó, jellemformáló élménynek, és a világ távoli pontjain élők találkozásain, beszámolóin keresztül közelebb kerülnének egymáshoz az emberek. A 16–19. század ígéretes ifjait sem véletlenül küldték grand tourra. Ilyenkor kinyílik a világ, nyelvet, világlátást tanulunk, megtapasztaljuk, hogy a szűkebb és tágabb környezetünk nézőpontjain, értékrendjén kívül vannak más rendszerek is, és megtanuljuk tisztelni a máságot. Számomra utazásszervezőként is az értékteremtő ismeretátadás, a kultúrák közötti közvetítés a legfőbb motiváció.”

